

Silviya Borovnik

Žar (iz)levitve v novelah Milojke Žižmond Kofol

V središču novelističnih zbirk *Milojke Žižmond Kofol* z naslovoma *Polovica ženske* (1990) in *Levitve* (1991)¹ se kot osrednje pisateljčinega zanimanja giblje ženska. Ženska kot dekletce, kot odraščajoča, kot žena in mati, obenem pa kot krhko in v napačno življenjsko tirnico porinjeno bitje, obremenjeno tako z vzgojo kakor z genetsko predvidljivo prihodnostjo, zoper katero se sicer lahko vztrajno upira, a v boju z njo pogosto, če že ne praviloma tudi izgublja.

Ob izidu prvih novel Kofolove je pisatelj *Marjan Tomšič* zapisal, da je na Slovenskem malo umetnic, ki bi v svoji literaturi tako strastno, vztrajno in brezobzirno vrtale vase, zlasti pa v fenomen ženskosti.² Proza Milojke Žižmond Kofol predstavlja zanj nenehno iskanje lastnega obraza, pri čemer avtorica neprestano odlaga nove in nove ženske maske – privzgojene, pridobljene, zelene ali nezaželene. To njeno iskanje se spreminja v trpno kroženje, v proces, ki ne bo iz različnih vzrokov nikoli do kraja zaključen. In ne le to – pretvarja se v samorazkrivalno, a tudi opominjajoče spiralno gibanje.

Ženske Milojke Žižmond Kofol so občutljive in ranljive (kot v noveli *Kaj si hotel, mrtvi brat*). Njihovo iskanje doma pa je zelo pogosto zaznamovano z obremenjenim odnosom do matere («Bila je prva, ki me je pohabila v svojem slepem občudovanju, pa hkrati ni pustila zaživeti ničemur, kar je tako slepo občudovala.»)¹ Z njo ne morejo najti stika, saj je materino ravnanje samoljubno v tolikšni meri, da išče v hčeri rešitev predvsem zase («Dokončno zlomljena v človeških upanjih, je od mene pričakovala svetega čudeža rešitve. V strahu pred svetom je želela roditi občo rešitev, upanje za otroka imenovano.»)² Matere tako tudi v prozi M. Ž. Kofol niso varno in razumevajoče zavetje, temveč travma in vase vpijajoče, nasilno vsrkavajoče in sebe odsevajoče zrcalo, iz katerega se širi en sam sicer nezaveden, a posedovalni seks («Plazila se je okrog moje postelje, tiha in prežeča, in sanjala sem o zveri, ki se skriva v njej in se me polašča v imenu tega in onega, le za svet me ne more izloščiti.»)³ Mati in hči se ne moreta najti, ker hči materinih vzorcev, v katere jo leta vztrajno sili, ne more sprejemati («Vse, kar se je pripravljalo zame, je skupaj spravljala njena na silo najdena praktičnost.»)⁴ Osrednjim ženskim likom Kofolove

¹ Milojka Žižmond Kofol: *Polovica ženske*. Koper: Založba Lipa 1990. In: *Levitve*. Koper: Fontana 1991.

² Gl. Uvodno besedo k *Levitvam*.

¹ *Polovica ženske* ..., s. 22.

² *Polovica ženske*, s. 22.

³ *Polovica ženske* ..., s. 23.

⁴ *Polovica ženske*, s. 23.

vzbujajo vse t.i. žensko odpor, občutek nepristnosti, prisiljenosti in lažnega upanja – in tako je tudi njihovo doživljanje lastne biološke funkcije, praktično preimeno-vane v poslanstvo – poroda in rojstva otroka. Ženska v svojem otroku sprva ne le, da ne vidi sreče, temveč celo sovražnika⁵ in bitje, ki ji bo jemalo ter jo onemogo-čalo, ne pa je osrečevalo in ji dajalo. Ob otrokovem rojstvu se ji zgodi, da nič več ne čuti (v noveli Hazard), da avtomatično sprejme vlogo matere in se odpove svojim skritim željam (npr. ljubimcu).

Nesporazumov pa je vse polno tudi v odnosu med moškim in žensko. Pisateljica literarna pisava se neredko prevesi v prvoosebno izpoved, v zupanovsko zasle-dovanje same sebe. Tega pa se Kofolova ne sramuje, ter ne skuša prikriti dejstva, da je njena proza tudi avtobiografska, saj ob svojem prvencu tudi izrecno pove:

»Pisanje je zame samotna in tvegana avantura duha, v kateri odkrivam svojo resničnost ali vsaj njen odsev. Prizadevam si, da bi črpala iz življenja, in s filigran-skimi odsevi raziskujem sledove, ki jih je zapustilo v meni.«

Njene ženske so torej njeni lastni odsevi, njihov svet pa je prikazan tako in v tolikšni meri, v kolikršni je razviden skozi njihovo sposobnost sprejemanja, doživ-ljanja in (ne)razumevanja. V novelistični zbirki *Polovica ženske* so po njihovem vseh nesporazumov med ljudmi »(...) v bistvu krive prasliske pričakovanega čudeža, moški ali ženska imenovanega. Moj moški in moja ženska, kakopak. Poveljevanje ega...«.¹

Zaradi nemogućnosti sozvočnih zvez z družino oz. s partnerjem pa se ženske Milojke Žižmond Kofol zatekajo v pisanje (v noveli Hazard). Literarno ustvarjanje jim pomaga na poti k sebi, razstira jim svet in ga dela svobodnejšega. Pripomore jim do bistva ženske identitete, ki se lahko šele z napisanim jasno in pristno izrazi. Taka je Ona v noveli Hazard, ki prične tudi iz upora zoper Njegovo predstavo o ženskem (kot »miški«, kot lepem telesu) »rojevati otroke iz besed« in ki zavestno samoterap-evsko sega po peresu kot neizprosni skalpelu v lastni secirnici. Toda kljub natančnemu razstavljanju vsega, kar jo obremenjuje, ostane na pol poti. Tega je kriva prozaičnost pisateljicega življenja, ki piše, medtem ko kuha kosilo, in njeno šablonsko življenje, na katerega je pristala in se ga ne more rešiti (obešanje perila, pospravljanje, hranjenje mačke, postiljanje). Ob vsem tem pa gre tudi za umetniško nemoč – ki si je ne upa priznati.

Kratka proza Milojke Žižmond Kofol izraža strašno obremenjenost ženske z genetsko določenostjo (*Tomšič*), obenem pa neizmerno razpetost med življenjsko prisilo in željo, da bi postala nekaj drugega. Z razkrivanjem ženske psihe soustvarja Kofolova tisti novum v sodobni slovenski prozi, ki je ne le posledica pisateljice-ine umetniške zmogljivosti, temveč tudi njenih človeških iskanj in pripovedne odkritosti. Podobno kot prva slovenska pisateljica umetniške literature, *Zofka Kvedrova*, tudi Kofolova postavlja ženske like v izjemne situacije, v katerih se predstavijo številne ženske usode. Tako kot na začetku stoletja Kvedrova tudi Kofolova obsoja hlastanje moškega po ženskem telesu in njegovo nepripravljenost, da bi navezo z žensko dojel kot celovit medčloveški odnos in mu priznal svobodo. Zato ostajajo njeni ženski liki tuji v svetu, v katerem so prisiljeni živeti, njihova osamljenost pa je pogojena predvsem z uporom zoper prevladujočo in vsiljevano jim vlogo mater in žena, ljubic in tolažnic.

V najnovejši zbirki novel in črtic *Hana* (1994)¹ je Žižmond Kofolova dogajanje postavila v sodobno Slovenijo, zaznamovano z vsemi svojimi duhovnimi in politič-

⁵ Polovica ženske ..., s. 29.

¹ Polovica ženske ..., s. 43.

¹ Molojka Žižmond Kofol: *Hana*. Grosuplje: Založba Mondena 1994.

nimi krizami. Te pa ne predstavljajo osrednjega avtoričinega zanimanja, temveč so to ponovno, kakor že v prvih dveh zbirkah, ženske. Zadnja novelistična zbirka je z njimi prežeta kot prvi dve, ustavlja se ob njihovih težavah, depresijah in »krizah z materjo« ter tako tematsko kakor slogovno, pri čemer velja opozoriti zlasti na veliko dialogov, ponavlja in nadaljuje prvi dve zbirki. Odnosi med ženskami so v ospredju in tudi v tej zbirki so ženske M. Ž. Kofol različne nesrečnice, neupoštene ustvarjalke, čakajoče na svoje priložnosti, razočarane ljubimke, poslušalke in tolažnice moških.

V noveli *Prozorna ogledala*, v kateri je Kofolova ustvarila dvojce zelo prepričljivih in plastično izrisanih ženskih likov, režiserke Cice in pisateljice Biljane, se je v dialogu med obema dotaknila tudi problema ženskega literarnega ustvarjanja oz. vprašanja, kaj je ženska literatura. Za žensko literaturo gre takrat, najdemo odgovor v noveli, kadar postaneta knjiga in ženska »eno in isto«. ² Žensko literaturo razumeta obe – režiserka, ki bi jo rada uprizorila, in pisateljica, ki take literature noče pisati – predvsem kot avtobiografsko razgaljanje, zunaj in znotraj katerega ni nič drugega kot to, kar nudi dobesedno že samo po sebi kot branje. Žensko literaturo razumeta kot psihoterapijo, kot način premagovanja lastnih travm. Tako literaturo odklanjata. Kadar dobi literatura zgolj samoterapevtsko funkcijo, zanju preneha obstajati kot literatura.

Novele M. Ž. Kofol je *Ciril Zlobec* v *Spremni besedi* h knjigi imenoval črtice, novele oz. portrete žensk ob moškem ozadju, kar je nedvomno res. Njene proze ni označil kot žensko literaturo, ker kot tako razume predvsem s feminističnim nabojem prežeto žensko literarno izražanje. Zanj je ženska literatura tista, ki nosi »antimoško idejo«, čemur pa da se je Kofolova spretno izognila. Toda po našem mnenju se tudi kratka proza M. Ž. Kofol v okvir razumevanja sodobne slovenske ženske literature uvršča toliko, kolikor se je avtorica očitno po nekakšnem notranjem in osebnem programu odločila, da bodo osrednje »junakinje« njenih novel ženske in da bo bralca, kakor ugotavlja tudi Zlobec, prisilila v razmišljanja o življenju, ki postavlja žensko v različne odvisnosti (vse od družine do družbenega statusa in biološke narave), predvsem pa v vlogo čakanja. ¹ Njena odločitev, da bo s svojo literaturo opozorila na omejevanje svobode žensk, je tako očitno načrtna in tako rekoč programska, da predstavlja tudi izrazito, čeprav neizrecno izraženo obliko pisateljicinega protesta zoper moško dominantnost (v življenju, v literaturi). To pa je značilnost, ki Kofolovo uvršča tudi med avtorice sodobne ženske proze.

² Hana, s. 60.

¹ Ciril Zlobec: Sprema beseda k novelam M. Ž. Kofol: Hana, s. 158.